

PREZIOSI, MANGO VE ZONARO'NUN ESERLERİNDE PAYİTAHT'TAKİ XIX. YÜZYIL KADIN GİYİMİ

THE NINETEENTH CENTURY WOMAN CLOTHING IN THE PAINTINGS OF PREZIOSI, MANGO AND ZONARO IN THE CAPITAL

Aylin ÖZCAN¹

ÖZ

XIX. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğunda sanat alanında yenileşmenin başladığı bir dönemdir. Bu dönemde Oryantalizm etkisi ile İstanbul'a Batıdan pek çok sanatçı gelmiştir. Bunların arasında İtalyan ressamlar Preziosi, Mango ve Zonaro yer alır. Sanatçılar, İstanbul'da halkın her halini resmederek günümüze ulaşan ölümsüz eserler yaratmışlardır. Bu çalışmanın amacı, söz konusu sanatçıların tablolarında betimlenen XIX. yüzyıl İstanbul kadın giyimlerinin kumaş, model ve süsleme özelliklerini ortaya koymaktır. Oryentalist ressamlardan Amadeo Preziosi'nin, Fausto Zonaro ve Leonardo de Mango'nun, XIX. yüzyıl fotoğraflarından daha değerli olarak kabul edilebilecek, Osmanlı kadın giyim özelliklerinin yansıdığı tabloları, literatür bilgisi ile konumuz kapsamında yorumlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Preziosi, Zonaro, Mango, kadın giyimi.

ABSTRACT

The nineteenth century was a period when innovations started in the art during the Ottoman Empire. In this period, many artists came to Istanbul from the West with Orientalism impact. Italian artists Preziosi, Mango and Zonaro were among them. The artists created immortal works of art in Istanbul where they depicted every situation of Istanbul people. The aim of this research is to explain the fabric, model and adornment properties of the nineteenth century Istanbul woman clothing that was depicted in the artists' paintings. The paintings in which the properties of the Ottoman woman clothing that was reflected in Orientalist artists Preziosi, Zonaro and Mango's paintings that would be thought more precious than photographs in the nineteenth century have been discussed according to literature in our topic concept.

Keywords: Preziosi, Zonaro, Mango, woman clothing.

¹ Öğr. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Tasarımı Bölümü, ayliozc@gmail.com

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti, kurulduğu günden XIX. yüzyıla kadar değişik kültürleri bünyesinde barındıran bir yönetim şekline sahip olmuştur (Tez, 2009:249- 255). Müslüman, Hıristiyan, Musevî gibi ayrı dinden topluluklar Osmanlı topraklarının yönetim merkezi olan İstanbul'da, kendilerine özgü giyimleri ile yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Saraylılar, esnaflar, askerler ve din adamları giyimlerinden ayırtedilmişlerdir. Yaş, cinsiyet, rütbe gibi etkenlere göre de giyim farklılaşmıştır. Fatih Sultan Mehmed dönemine kadar Türk giyimine ilişkin güvenilir bilgi elde edilememektedir. Bu dönemden sonra, İstanbul'a gelen yabancı gezgin ve ressamların eserlerinden, Türk ressamların minyatürlerinden ve sarayda muhafaza edilen giyim eşyalarından Türk giyimine ait bilgiler öğrenilmektedir (Komşuoğlu vd., 1986:214).

Avrupa ile ilişkilerin arttığı XVIII. yüzyıldan sonra, Payitaht'ta Batı etkileri iyice hissedilir olmuştur. XIX. yüzyılda İstanbul'da yaşayanların giyimlerine Avrupa modası yansımıştır. Örneğin Müslüman kadınların ferace ve çarşaflarında bu etkiler belirgindir. Resim 1'de görüldüğü gibi dar bedenli, bol etekli giysiler özellikle saraylı kadınları tarafından kabul görmüştür (Zengingönül, 1999:22).

Resim 1. "Saraylı Kadın Giysisi" (Gürtuna, S. (1999). *Osmanlı Kadın Giysisi*, T.C. Kültür Bakanlığı Osmanlı Eserleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, Resim No. 153)

Türk kadınları önden açık, düşük ve uzun kollu, Şam ipeğinden elbiseler, ayak üzerine dökülen geniş şalvarlar giymişlerdir. Kemerleri elmas, inci gibi taşlarla süslüdür. Uzun saçlı kadınlar, örgülerini incili kurdelelerle süslemişlerdir. Sırma ipekli çevreler (başörtüsü), başı ve yüzü örten yaşmak denilen tül gibi ince ipekli örtüler kullanmıştır. Başörtü kullanımına ilişkin bazı kurallar konmuş ve her kadın bu kurallara uymak zorunda kalmıştır. Örneğin kocası ölmüş dul kadınlar fes üstüne kara yazmalar sarmış; yeni gelinler ise açık, canlı renkli yazmaları kullanmıştır. Cepken, kadın giyiminin bir parçası olmuştur. Bir tür ceket olan cepkenin uzun kolları, bel hizasında veya belin biraz üzerinde biten bir boyu ve üzerindeki zengin süslemeleri belirgin özelliklerini oluşturmuştur. Kışın bu kıyafetlerin üzerine kolları dar biçilen samur ve zerdeva kürkleri giyilmiştir. Sokağa çıkarken vücudu topuklara kadar örten uzun kollu feraceler giyilmiştir (Tez, 2009:252, 254).

Julia Pardoe²(1806- 1862), İstanbul'da bulunduğu sırada yaşmağın çok ince muslinden yapılmış olduğunu, ağzın üstüne hatta burun ucuna kadar çıkan yaşmağın feracenin altında kaldığını gözlemlemiştir. Uzun yakalı, bol kesimli ve çeşitli renklerde feraceleriyle kadınlar, beyaz yaşmaklarını oyalarla süslemişler, ellerine giysilerine takım olacak zarif küçük şemsiyeler eklemişlerdir (Gürtuna, 1999:48).

Osmanlıların ilk dönemlerinde daha sade olan takılar sonraları giyimin ayrılmaz bir parçası haline dönüşmüş ve giderek daha gösterişli olmaya başlamıştır. Mücevherler; kadın statüsünü belirleyen, saray giyiminin de ayrılmaz bir parçasını oluşturan aksesuarlar arasında yer almıştır. Ayakkabılar, dış giyimin vazgeçilmez öğelerinden biri olmuştur. En yaygın giyilen ayakkabı çeşidi mest pabuçlar olmuştur. İçedik de denilen altı kösesiz, konçlu, yumuşak mestler ev içinde giyilmiş, dışarı çıkarken sarı meşinden yapılmış, üzeri baskı ve işleme gibi çeşitli yöntemlerle bezenmiş ayakkabılar ya da çizmeler kullanılmıştır. Giyenin sosyal statüsünü belirleyen bu ayakkabılar yalnızca Müslümanlar tarafından giyilmiştir. Gayrimüslimler, kanunen

² 1835 yılında İstanbul'a gelmiş İngiliz yazardır. Bu şehirdeki izlenimlerini iki kitap olarak yayınlamıştır (Çötelioglu, A., (2009). İstanbul'un 100 Ressamı, İstanbul'un Yüzleri -1, Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul.).

mavi ve siyah renk ayakkabı dışında farklı bir renk ayakkabı giymemişlerdir (Tez 2009:247).
Örneğin Rum kadınlar siyah, Yahudi kadınlar mavi ayakkabı giymişlerdir (Gürtuna, 1999:47).

Osmanlı kadınları gözlerini sürme ile süslemişlerdir. Zengin kadınlar sürmedan kullanmış, yoksul kadınlar ise kibrit çöpüyle sürme çekmiştir. Ayrıca ciltlerine renk vermek için allık kullanmışlardır. Yüzde bulunan benler ise iplik yardımıyla giderilmiş, siğiller okunup üflenerek geçirilmeye çalışılmıştır. Kına da süslenmede önemli bir yer tutmuştur. Gelinlerin avucuna kınayla birlikte altın konmuş, saçları kına ile renklendirilmiştir. Saçlar ıslakken kırk örgü yapılmıştır. *Belik* denilen saç örgülerinin ucuna çaputtan, gümüşten beliklik bağlanmış ve bu uygulama kirli saçlar yıkandıkça tekrarlanmıştır (Anonim, 2013:62-64).

2. AMADEO PREZIOSI (1816- 1882) VE ESERLERİNDE KADIN GİYİM ÖZELLİKLERİ

Ressam Amadeo Preziosi,³ 1816 yılında Malta'da doğmuştur. Sanatçı, ömrünü doğduğu yerde geçirmemiştir. O, yaşamına açtığı yeni bir sayfa ile vazgeçemeyeceği bir yola sürüklenmiştir.

Preziosi, XIX. yüzyıl Oryantalist⁴ ressamı arasında önemli bir yere sahiptir (Çötelioglu, 2009: 36). Uzun yıllar İstanbul'da yaşamış, Türk olmamasına rağmen İstanbul'u ve Türkleri çok sevmiştir. İstanbul azınlıklarının yaşantısını abartılı olarak eserlerine yansıtan bazı Batılı sanatçıların aksine Preziosi, Türklerin gündelik yaşamlarını çarpıtmadan resimlerine aktarmış, fırçası ile şakacı ve sanat dolu ruhunu çizgilerine yansıtmıştır. Çoğunlukla suluboya tekniğini kullandığı resimlerinde İstanbul halkını, çarşıları, hayran olduğu mezarlıkları ve dergâhları resmetmiştir (Ortaylı, 2007).

Ressamın tablolarının çoğu yurtdışındaki müzelerde bulunmaktadır. Türkiye'de bulunan bazı eserleri de yine yurtdışına çıkarılmıştır. Türk Millî Eğitim Bakanlığı yayınlarından çıkmış bazı kitap kapaklarında Preziosi'nin bazı eserleri kullanılmıştır (Öndeş, 1972:VII- XV). Günümüze ışık

³ Sanatçı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. *Amadeo Preziosi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.

⁴ Oryantalizm XIX. yüzyılda yaygınlaşmıştır. Doğu insanların dinlerinin, dillerinin ve tarihlerinin incelenmesi amacıyla ortaya çıkmıştır. İstanbul'a gelen Batılı ressamlar, tablolarında Doğu dünyasını tema olarak seçmişlerdir (Germaner, S. ve Z. İnankur, (1989). *Oryantalizm ve Türkiye*, Aksoy Matbaacılık A.Ş., İstanbul.). Bu resamlara *oryantalist ressamlar* denilmektedir.

tutacak nitelikte eserler veren sanatçı, 1882 yılında İstanbul'da geçirdiği bir av kazasında hayatını kaybetmiştir.

İstanbul'a 1842 yılının sonlarında geldiği düşünülen Preziosi (Germaner ve İnankur, 1989:137) Sultan II. Abdülhamid'in saray ressamı olmuştur (Gürtuna, 1999:48). Sanatçı İstanbul yaşamını gerçekçi ve romantik bir anlayışla resmetmiştir. Çeşitli dinden, millet ve meslekten insanları mahalle, kahve, çarşı ve mezarlık gibi alanlarda tablosuna yansıtmıştır (Çötelioglu, 2009:36).

Preziosi, resimlerini kalem ya da mürekkeple çizdikten sonra suluboya ile renklendirmiştir. Ressamın tablolarındaki Osmanlı kadın giyiminde Batı esintilerini görmek mümkündür.

Resim 2. Preziosi, "Harem'de Hayat-Bir Fincan Kahve"⁵, XIX. Yüzyıl, 43 cm×58cm, Osman Öndeş Koleksiyonu (Öndeş, O., (1972). *İstanbul Aşığı Ressam Preziosi*, Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları, Sanat Kitapları Dizisi: 4, Birinci Sayı, İstanbul.)

⁵ Sanatçının bu tablosu ve araştırmada kullanılan *Çeşme Başında-Saka, Kapalıçarşı'dan Bir Görünüş ve Şekerci Bekir Efendi* adlı tabloları ile ilgili görseller, "Öndeş, O., (1972). *İstanbul Aşığı Ressam Preziosi*, Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları, Sanat Kitapları Dizisi: 4, Birinci Sayı, İstanbul." künyeli kitapta numarasız sayfalar halinde kitabın metin bölümünün ardına ekli olarak sunulmuştur.

Sanatçının yukarıda (Resim 2) görülen tablosunda kendini huzur içinde hisseden bir saraylı kadın ve ona hizmet eden iki hizmetlisi yer almaktadır. Preziosi'nin *Harem'de Hayat-Bir Fincan Kahve* adlı bu tablosunda betimlenen saraylı kadının üzerinde görülen giysilerde Avrupa giyim tarzı görülmektedir. Avrupa'da bu dönemlerde giysilerde kullanılan kumaşlar pahalı, işlemeli ve göz kamaştırıcıdır. Elbiselerde beden dar, etekler geniş ve bel incedir. Saçlar ortadan ayrılmış, çiçek ve kurdelelerle süslenmiştir (Zengingönül, 1999:20- 21).

Bu tabloda sedirde uzanan saraylı kadının üzerinde koyu yeşil renkli, kadife kumaştan bir cepken görülmektedir. Giysinin ön bedeninde göğüs hattına, ön ortasına ve kol uçlarına sarı renkli çiçekli danteller ile applike yapılmıştır. Saraylı kadın yine Avrupa tarzını yansıtan bol etekli, uzun dar kollu ve kol uçları geniş biçildiği anlaşılan, pembe renkli kendinden çiçek baskılı ipeklî kumaştan yapılmış bir elbise içinde tasvir edilmiştir. Saraylı kadın saçlarını ortadan ikiye ayırmıştır. Kulaklarını örten zülüfleriyle ve yeşil yaşmağının yanına kondurduğu beyaz çiçeği ile son derece itinalı giyindiği anlaşılmaktadır. Saraylı kadına hizmet eden kadınlardan ayakta olanın üzerinde kırmızı renkli bir elbise bulunmaktadır. Elbisesinin içine bol paçalı, dökümlü, elbise rengine yakın bir renkte şalvar giymiş olan bu hizmetkârın, elbisesinin uzun olan ön parçasını yukarıda bel hizasında topladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca kadının üzerinde bulunan kırmızı cepkeninin yaka kenarlarında, cepkenin etek ucunda ve kol ucunda sarı renkli harçlarla süslemelerin yapıldığı görülmektedir. Elbiseye uyumlu kızıl-sarı renkte yaşmağın kenarlarında oylar bulunmaktadır. Kadının ayağında ise sarı renkli mest pabucu görülmektedir. Elinde mandolini bulunan diğer kadının üzerinde pastel renkli bir elbise bulunmaktadır. Elbisenin kolları boldur. Kol uçlarına lastikle büzülmüş fırfırlar yapılmıştır. Bayanın başındaki yaşmak da beyaz renklidir ve yaşmağın kenarları oyalıdır.

Ressamın *Çeşme Başında-Saka* isimli tablosunda yanındaki sakadan çekinmiş halde çeşmeden su dolduran bir kadın tasvir edilmiştir. Altın sarısı renginde bol biçilmiş feracesi ve beyaz renkli, ağzını örten yaşmağı ile bir Osmanlı kadını olduğu anlaşılmaktadır. Kadının yaşmağı, dudakları seçilecek kadar ince bir kumaştan hazırlanmıştır. Kadının giyimi, sokak giyiminin karakteristik özelliğini yansıtmaktadır. Osmanlı kadınının, feracesinin içine biraz daha açık sarı

tonlarda bir elbise giydiği görölmektedir. Feracenin kol uçlarına ve öndeki açık kenarların uçlarına yapılmış süslemeler, ayaklarda bulunan takunyalar dikkati çekmektedir (Resim 3).

Resim 3. Preziosi, "Çeşme Başında-Saka", XIX. Yüzyıl, 43 cm×58 cm, Osman Öndeş Koleksiyonu (Öndeş, O., (1972). *İstanbul Aşığı Ressam Preziosi*, Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları, Sanat Kitapları Dizisi: 4, Birinci Sayı, İstanbul.)

Resim 4. Preziosi, "Kapalıçarşı'dan Bir Görünüş", XIX. Yüzyıl, 43 cm×58 cm, Osman Öndeş Koleksiyonu (Öndeş, O., (1972). *İstanbul Aşığı Ressam Preziosi*, Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları, Sanat Kitapları Dizisi: 4, Birinci Sayı, İstanbul.)

Preziosi, yukarıdaki *Kapalıçarşı'dan Bir Görünüş* (Resim 4) adlı tablosunda alışverişe çıkmış iki Osmanlı kadını resmetmiştir. Kadınlardan birinin üzerinde kırmızı, diğersinin üzerinde yeşil renkli ferace bulunmaktadır. Yeşil feraceli kadın dalgın bakışlarıyla betimlenmiştir. Kadın, feracesinin içine çizgili kumaştan paçaları uçkurlu bir şalvar, sarı ipekli kumaştan dikilmiş uzun kollu bir elbise giymiştir. Kadının başında bir yaşmak bulunmaktadır. Yaşmağın baş üzerine gelen bölümünde işlemler olduğu seçilmektedir. Kadının ayaklarında sivri uçlu, uçuk pembe ve sarı renklerinin kombine edildiği bir çift çizme görülmektedir. Kırmızı renkli feracesiyle tasvir edilen diğer kadın, kumaş satıcısının önünde bulunan kumaşı incelerken görülmektedir. Onun üzerinde ise bol kesimli, yere dek uzanan bir boyda elbise bulunmaktadır. Kadın, elbisesinin etek ucunu serbest bırakmıştır. Kadının başında yalnızca gözlerini açıkta bırakan pembe renkli bir yaşmak görülmektedir. Bu yaşmağın başın üstündeki kısmında ve öne doğru sarkan uçlarında sarı simli ipliklerle işlenmiş olabileceği tahmin edilen süslemeler bulunmaktadır. Kadının ayağında, sarı renkli meşin bir ayakkabı olduğu fark edilmektedir.

Resim 5. Preziosi, "Şekerci Bekir Efendi", XIX. Yüzyıl, 43 cm×58 cm, Osman Öndeş Koleksiyonu (Öndeş, O., (1972). *İstanbul Aşığı Ressam Preziosi*, Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları, Sanat Kitapları Dizisi: 4, Birinci Sayı, İstanbul.)

Ressamın yukarıdaki çalışmasının adı *Şekerci Bekir Efendi*'dir (Resim 5). Bu tabloda muhtemelen iki çocuklu olduğu anlaşılan bir Osmanlı hanımefendisi görülmektedir. Kadının pembe renkli, ipekli feracesi çok bol biçilmiştir. Feracenin yakası etek ucuna kadar dökümlü olarak inmektedir. Beyaz renkli yaşmak, kadının yalnızca gözlerini açıkta bırakacak şekilde örtülmüştür. Kadının ayağında sarı renkli olabileceği tahmin edilen bir ayakkabı görülmektedir.

Preziosi; bir sanatçıyı gördüğü, işittiği ve kavradığı dünyayı (gerçek olan) kendi algısı ile yeniden yaratabilen kişi olarak tanımlamıştır. Bunu şu sözleri ile açıklamıştır: "Ünlü ressam Zeuxis, elinde üzüm salkımı tutan bir çocuğu tablosuna yansıtır. Üzümler o kadar canlı bir görünümde ki kuşlar gerçek sanıp gagalamaya kalkışırlar ." Ona göre resimler bir olayı tasvir eden önemli eserlerdir (Öndeş, 1972: 33- 34). Preziosi de İstanbul yaşamından aldığı kesitleri bu anlayışı ile ince ince tablosuna işlemiştir.

3. FAUSTO ZONARO (1854- 1929) VE ESERLERİNDE KADIN GİYİM ÖZELLİKLERİ

İtalya'da Padova'ya bağlı Masi'de doğan Zonaro⁶, renkleri karıştırmadan küçük fırça darbeleriyle eserlerini yapmıştır. Ressamın doğaya yönelik elde ettiği izlenimler, eserlerinde ışık ve saydamlık etkilerini geliştirmesine katkıda bulunmuştur.

Zonaro'nun karısı Elisa, Edmondo de Amicis'in⁷ *Constantinopoli* adlı gezi kitabından İstanbul hakkında bilgi edinmiş ve eşini 1891 yılında İstanbul'a taşınmaya ikna etmiştir. Savaş, deniz, portre konulu eserler yapan ressam, gerçekçi bir üslûp kullanmıştır. Doğa ve İtalyan yaşamı, doğa ve Türk yaşamı eserlerinin ana temasını oluşturmuştur. İnsan kalabalıklarını ustaca resimlemiştir (Germaner ve İnankur, 1989:167- 169).

Doğu kültürünü Batı'ya, Batı kültürünü Doğu'ya taşıyan Fausto Zonaro, İtalyan Rönesansını Doğu kültürüne tanıtmıştır.⁸ Sanatçıya, Sultan II. Abdülhamid tarafından 1896'da *Ressam-ı Hazret-i Şehriyari* unvanı ve *Mecidî nişanı* verilmiştir (Çötelioglu, 2009:58). İstanbul'u

⁶ Sanatçı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Makzume, E. ve O. Öndeş, *Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.

⁷ Yazar, şair ve gezgin Edmondo de Amicis'in (1846- 1908) söz konusu eseri için bkz. Edmondo de Amicis, *Constantinopoli*, Milano: Fratelli Treves, 1879.

⁸ <http://istansanat.wordpress.com/2013/07/14/donum-noktasiconstantinopolifausto-zonaro/Dönüm> noktası Constantinopoli: Fausto Zonaro.

sevip uzun yıllar kalan İtalyan ressam, 1911 yılında Trablusgarp Savaşı sırasında ailesi ile birlikte şehri terk edip ülkesine dönmek zorunda kalmıştır (Germaner ve İnankur, 1989:170).

Resim 6. Zonaro, "Kayığa Binen Kadınlar", XIX. Yüzyıl (Germaner ve İnankur, 1989:168)

Germaner ve İnankur (1989), Zonaro'nun *Kayığa Binen Kadınlar* adlı tablosunun (Resim 6) Dolmabahçe Sarayı'nda bulunduğunu belirtmektedirler. Zonaro, bu tabloda dört Osmanlı kadını kayığa binerken betimlemiştir. Beyaz yaşmaklarını yalnızca gözlerini açıkta bırakacak şekilde başlarına dolamış olan orta yaşlı üç kadının giyimlerini tabloda seçmek mümkündür. Bu kadınlardan birinin elinde siyah bir şemsiye, üzerinde ise gri renkli bir ferace bulunmaktadır. Orta yaşlı olan diğer iki kadından birinin üzerinde koyu kahve renkli ferace, diğerinin üzerinde ise toprak renkli (camel) ferace görülmektedir. Orta yaşlı üç kadının yanında, kenarda duran ve kucağında bir eşya bulunan kadının daha genç olduğu anlaşılmaktadır. Genç kadının üzerinde muhtemelen ipekten dikilmiş olan, ayak bileklerine kadar uzanan, uzun kollu, pastel pembe renkli bir elbise görülmektedir. Bu kadının ayağında sarı meşinden, üzeri süslemeli olabileceği tahmin edilen bir ayakkabı görülmektedir. Genç kadın başörtüsünü sıkıca örtmemiş, yüzünü açıkta bırakmıştır. Kadının giyimini tamamlayan bu aksesuarın ise yaşmak olmayıp, sırma iplikten işlenmiş bir çevre (başörtüsü) olduğunu söylemek mümkündür.

Resim 7a. Zonaro, "Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsü'nden Geçişi", Yağlıboya (Çöteliolu 2009:104)

Ressamın, *Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsü'nden Geçişi* (Resim 7a) adlı, padişah tarafından *Mecidî nişan* ile ödüllendirildiği tablosunda ise Sultan II. Abdülhamid tarafından kurulan Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsü'nden geçişi görülmektedir. Sanatçı, her Cuma günü, söz konusu alayı izlemeye gitmiş ve yaptığı eskizler yardımıyla bu resmi ortaya çıkarmıştır. Tabloda, bu ihtişamlı geçit törenini çok sayıda İstanbullunun izlediğini yansıtmıştır. Ayrıca, resim 7b'deki ayrıntıda görüldüğü gibi, ressam kendini ve eşini -tablonun sağında- geçit törenini izlerken betimlemiştir (Çöteliolu, 2009:58). Burada, Avrupaî giyimli Zonaro ve eşi Elisa'ya yakın mesafede duran mor elbiseli, siyah başlıklı bir kadın görülmektedir. Kadının bir eliyle tuttuğu şemsiyesi giyimini tamamlamıştır. Yine Zonaro ve eşine yakın bir mesafede bir Osmanlı kadını bulunmaktadır. Kadın, kara bir yazma ve hardal sarısı renginde bir ferace ile betimlenmiştir.

Resim 7b. Zonaro, "Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsü'nden Geçişi", Yağlıboya (Çöteliolu 2009:106)

4. LEONARDO DE MANGO (1843- 1930) VE ESERLERİNDE KADIN GIYİM ÖZELLİKLERİ

İtalyan asıllı Leonardo de Mango,⁹ hiç resim eğitimi almamış olmasına rağmen kendisini geliştirmiştir. Doğu merakını gidermek amacıyla 1883 yılında İstanbul'a gelen sanatçı, 1911 yılında Trablusgarp savaşı nedeniyle İstanbul'dan kısa süreliğine ayrılmış (Germaner ve İnankur, 1989: 132), daha sonra şehre tekrar gelerek ölümüne dek burada yaşamıştır. İstanbul'un manzaralarını ve gündelik yaşamını tuvallerine aktarmıştır (Çöteliöğlü, 2009:96).

Resim 8. Mango, "Simitçi", XIX. Yüzyıl, 46,5 cm x 27cm, Ahmet Keskiner Koleksiyonu (<http://www.uskudar.bel.tr/tr-tr/bilgi/Sayfalar/Sempozyum.aspx?SymposiumID=2.>)

Sanatçı, eserlerinde ele aldığı konular ile kişiliğini ve yaşama bakış açısını bütünleştirmiştir. Mango, *Simitçi* adını verdiği tablosunda (Resim 8) İstanbul'un Üsküdar semtini, Kızkulesi'ni ve günlük yaşamını yansıtmış, günümüz Üsküdar'ının geçmişini iyi bir gözlemle tablosuna yansıtmıştır. Tabloda kırmızı ve sarı feraceleriyle iki kadın görülmektedir. Sarı ferace giymiş kadının başında beyaz renkli bir yaşmak bulunmaktadır. Kırmızı feraceli diğer kadının yaşamağı da beyaz renklidir.

⁹ Sanatçı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. *Beyoğlu'nda Bir Oryantalist, Leonardo De Mango*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.

5. SONUÇ

XIX. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğunda sanat alanında yenileşmenin başladığı bir dönem olmuştur. Oryantalizm etkisi ile Batıdan İstanbul'a gelen ressamlar gözlemledikleri çevreyi ve insanları tablolarına yansıtmişlardır. Bu ressamlar arasında İtalyan asıllı olan Preziosi, Mango ve Zonaro bulunmaktadır. Bu sanatçılar XIX. yüzyılda İstanbul'u ve İstanbul halkını tablolarına yansıtmişlardır. Tablolarında betimlenen kadınların giyimi de dikkati çekmektedir. Belirtilen ressamların tablolarında yer alan kadınların giyimleri hakkında şu sonuçlara varılmıştır:

* Preziosi'nin tablolarında kadın giyim özellikleri incelendiğinde feracelerin ve yaşmakların dökümlü duruşu, giysilerin kumaşlarındaki tuşe¹⁰, giysilerdeki renkler, giysiler üzerindeki işlemler, giysilerin giyilme veya bağlanma şekilleri gözlemlenebilmektedir.

* Preziosi'nin *Harem'de Hayat-Bir Fincan Kahve* adlı tablosunda sedirde oturarak betimlenmiş saraylı kadının üzerindeki giysilerde Avrupa giyiminden esintiler bulunmaktadır. Örneğin Avrupa giyiminde kullanılan, pahalı kumaşlar arasında yer alan kadife kumaş, saraylı kadının üzerindeki cepkente kullanılmıştır. Cepkenin çeşitli yerlerinde dantel ile yapılmış süslemeler ve geniş etekli ipekli elbise de bu fikri destekler niteliktedir. Aynı tabloda yer alan diğer iki kadının üzerindeki giysilerde de pahalı kumaşlar, başörtü kenarlarına yapılmış oyalalar, elbise içine giyilen şalvar, elbise üzerine giyilen cepken, ayaklarda mest pabuç, kol uçlarında fıfır süslemeler de saraylı kadın giyim detayları hakkında bilgi vermektedir.

* Preziosi'nin *Çeşme Başında-Saka, Kapalıçarşı'dan Bir Görünüş ve Şekerci Bekir Efendi* isimli tablolarında sarayda yaşayan kadınların üzerinde görülen giyim detaylarından daha farklı bir silüet dikkati çekmektedir. Söz konusu bu üç tabloda sade giyimleri içinde bulunan kadınlar tasvir edilmiştir. Kadınların giyimi, sokak giyiminin karakteristik özelliğini yansıtmaktadır. Her üç tabloda da bol biçilmiş, herbiri farklı renklerde olan feraceleri ve ağzı örten yaşmakları ile Osmanlı kadınları yer almaktadır. Sanatçının *Çeşme Başında-Saka* isimli tablosunda da görüldüğü gibi (Resim 3) kadınların feracelerinin içine elbise giydikleri, feracelerin kol uçlarına ve ön elbise parçalarının uçlarına süslemeler ve işlemler yapılabildiği, sokak giyiminde takunanın kullanıldığı yönünde bilgilere ulaşmak da mümkündür.

* Preziosi, *Kapalıçarşı'dan Bir Görünüş* adlı tablosunda da bir Osmanlı kadını çizgili kumaştan paçaları uçkurlu bir şalvar ve ipekli kumaştan uzun kollu bir elbise içinde betimlemiştir. Bu tabloda da Osmanlı kadınlarının feracelerinin içine renkli çizgileri olan kumaşlardan dikilen, paçaları uçkurlu şalvarlar ve ipekli kumaştan dikilen uzun kollu elbiseler giydikleri yönünde bir fikir oluşmaktadır. Tabloda bulunan her iki kadının başında görülen yaşmakların baş üzerine gelen bölümünde işlemler olduğu seçilmektedir. Kadınlardan birinin ayaklarında sivri uçlu, uçuk pembe ve sarı renklerinin kombine edildiği bir çift çizme ile diğer kadının ayaklarında ise sarı renkli meşin ayakkabılar görülmektedir. Bu detaylar sokak giyim özellikleri hakkında bilgi vermektedir.

* Preziosi'nin *Şekerci Bekir Efendi* isimli tablosunda Osmanlı kadını pembe renkli, bol biçilmiş ipekli feracesi ve beyaz renkli yaşmağı ile dikkati çekmektedir.

* İlber Ortaylı (2007), "Akdeniz milletleri birbirini tanıyor ve onların sanatçıları da *bu dünyayı daha yakından anlatabiliyor*. Tıpkı İstanbul'a gelip yerleşen İtalyan ressam Amadeo Preziosi gibi" ifadesiyle Preziosi'nin gözlemlediği dünyayı iyi yansıtan sanatçılardan biri olduğunu vurgulamıştır. Bu düşünceye koşut olarak, incelenen tablolarda görülen temalarda halk ile iç içe olan bir sanatçı profili ile Preziosinin, gözlemlediği İstanbul kadınlarını ve onların giyimlerini tablolarına ustalıkla yansıttığı anlaşılmaktadır.

* Zonaro, *Kayığa Binen Kadınlar* adlı tablosunda, beyaz yaşmaklı kadınları, üzerinde gri, koyu kahve ve toprak renkli (camel) feraceler bulunan üç orta yaşlı kadını, elinde siyah renkli bir şemsiye taşıyan orta yaşlı üç kadından biri olan gri feraceli kadını betimlemiştir. Orta yaşlı üç kadının yanında, kenarda duran genç kadının üzerinde muhtemelen ipekten dikilmiş olan, ayak bileklerine kadar uzanan, uzun kollu, pastel pembe renkli bir elbise de dikkati çekmektedir. Genç kadının ayağındaki sarı meşinden, üzeri süslemeli olabileceği tahmin edilen ayakkabı sokak giyimi hakkında bilgi vermektedir. Genç kadının başındaki sırma iplikten işlenmiş çevreyi yüzünü örtmeden kullandığı da anlaşılmaktadır.

¹⁰ Kumaşa dokunulduğunda kumaşın verdiği histir. Örneğin; sertlik, yumuşaklık, kayganlık gibi özelliklerdir.

* Zonaro'nun *Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsü'nden Geçişi* adlı tablosunda, mor elbiseli, siyah başlıklı, şemsiyeli bir kadın ile kara yazmalı ve hardal sarısı renginde bir ferace içinde başka bir kadın daha betimlenmiştir.

* Zonaro'nun söz konusu tabloları sokak giyimi hakkında bilgi vermektedir. Sanatçının *Kayığa Binen Kadınlar* adlı tablosunda betimlenen ferace ve yaşmak özellikleri, Preziosi'nin sokak kadın giyim betimlemeleri ile benzerlik göstermektedir. Ressamın *Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsü'nden Geçişi* adlı tablosunda yer alan kadın giyimleri, *Kayığa Binen Kadınlar* adlı tablosundaki kadın giyiminden farklılık göstermektedir. *Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsü'nden Geçişi* adlı tabloda elinde şemsiye bulunan ve başında siyah renkli bir başlık olduğu anlaşılan kadının Avrupalı bir kadın olabileceği yönünde bir tespit bulunmak mümkündür. Çünkü Osmanlı kadın giyiminde bu tür başlıkların tasviri, Preziosi'nin ve Mango'nun incelenen tablolarında yer almamaktadır. Bununla birlikte, aynı tabloda siyah yazması ile bir Osmanlı kadını betimlenmiştir. Bu yazma rengine ve bağlanma şekline de ne Preziosi'nin ne de Mango'nun tablolarında rastlanmıştır.

*Oryantalist ressamlardan Mango'nun *Simitçi* adını verdiği tablosunda yer alan kırmızı ve sarı feraceleriyle iki kadın beyaz renkli bir yaşmak içinde tasvir edilmiştir. Mango'nun betimlediği bu kadın giyim özellikleri, Preziosi ve Zonaro'nun bazı tablolarındaki betimlemelerle benzerlik göstermektedir.

* Ferace ve yaşmak, her üç ressamın tablolarında yer almakla birlikte, sokak giyiminde kullanılan bu giyim elemanlarında genellikle sadelik göze çarpmaktadır.

* Bu çalışma ile Preziosi, Zonaro ve Mango'nun Türkiye'ye sunduğu tablolarını tanıtmak ve elde olan eserlerini koruma altına almak önemli görülmüştür. Üç ressama ait olan tablolar, XIX. yüzyılda İstanbul'da yaşayan kadınların moda olarak kullandıkları giyim ve aksesuar özelliklerini belgelenmesi açısından önemli sanat eserleridir.

KAYNAKÇA

Kitap

ANONİM, (2013). **NTV Tarih**, Promat Basım Sanayi ve Ticaret A.Ş., İstanbul.

ÇÖTELİOĞLU, A., (2009). **İstanbul'un 100 Ressamı, İstanbul'un Yüzleri 1**, Büyükşehir

Belediyesi Kültür A.Ş.Yayınları, İstanbul.

GERMANER, S. ve Z. İNANKUR, (1989). **Oryantalizm ve Türkiye**, Aksoy Matbaacılık

A.Ş., İstanbul.

GÜRTUNA, S., (1999). **Osmanlı Kadın Giysisi**, T.C. Kültür Bakanlığı Osmanlı Eserleri,

Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

KOMŞUOĞLU, Ş. vd., (1986). **Resim II Moda Resmi ve Giyim Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi,

Web-Ofset Tesisleri, Ankara.

ÖNDEŞ, O., (1972). **İstanbul Aşığı Ressam Preziosi**, Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları, Sanat Kitapları Dizisi: 4, Birinci Sayı, İstanbul.

TEZ, Z., (2009). **Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi**, Doruk Yayınları, İstanbul.

ZENGİNGÖNÜL, N., (1999). **Giyimde Moda Akımları ve Öncü Tasarımcılar**, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Ders Notları, Ankara.

Web Tabanlı Makaleler

ORTAYLI, İ., (2007). <http://www.milliyet.com.tr/2007/02/11/pazar/yazortay.html>

Renkli bir ressam: Amadeo Preziosi, (Erişim tarihi 18. 09. 2013)

Bildiri

BAŞBUĞ, F., (2009). "Oryantalist Ressam Leonardo de Mango'nun Eserlerinde Üsküdar", **Üsküdar Sempozyumu VI**, 6 Eylül, İstanbul.

İnternet

<http://istansanat.wordpress.com/2013/07/14/donum-noktasiconstantinopolifausto>

zonaro/ **Dönüm Noktası Constantinopoli: Fausto Zonaro** (Erişim tarihi 18. 09. 2013)

<http://www.uskudar.bel.tr/tr-tr/bilgi/Sayfalar/Sempozyum.aspx?SymposiumID=2>. (Erişim tarihi 18. 09. 2013)